birlikte tahrip edildiği için, sağlam kalmış olan bu taşlar Türk kültür tarihi açısından büyük kıymet taşımaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, II, 46; IX, 273-276, 281; S. Faroqhi, *Der Bektaschi-Orden in Anatolien*, Wien 1981; A. Yaşar Ocak, *Bektâşî Menâkıbnâmelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri*, İstanbul 1983, s. 12, 155; a.mlf., "Kalenderîler ve Bektâşîlik", *Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan*, İstanbul 1981, s. 297-308; Abdurrahman Güzel, *Kaygusuz Abdal'ın Mensur Eserleri*, Ankara 1983, s. 7-37, 170-171; Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*, Ankara 1984, s. 47, 339-340; a.mlf., "Abdal Musa" (not ve ilâvelerle neşreden Orhan F. Köprülü), *TK*, XI/124 (1973), s. 198-207; İlhan Akçay, "Abdal Musa Tekkesi", *VII. Türk Tarih Kongresi* (*Bildiriler*), Ankara 1972, I, 360-373; S. Faroqhi, "Bektaschiklöster in Anatolien vor 1826-Fragestellungen und Quellenprobleme", *Der Islam*, 53/1 (1976), s. 28-69.

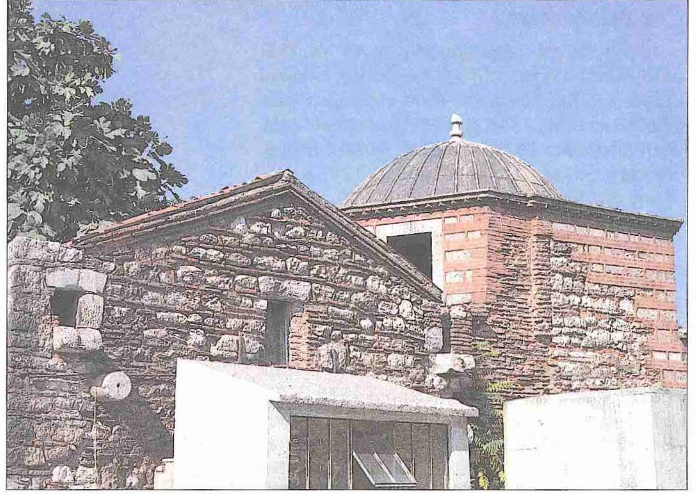
 M. Baha Tanman

ABDAL YÂKUP TEKKESİ

İstanbul'da Davutpaşa ve Kocamustafapaşa semtleri arasındaki Hekimoğlu Ali Paşa Külliyesi içinde kalan XVII. yüzyıla ait bir tekke.

Kaynaklarda Abdal Yâkub Dede, Hekimbaşı Nuh Efendizâde Ali Paşa, Hekimoğlu Ali Paşa, Hekimzâde ve Hekimzâde Ali Paşa isimleri ile de anılan tekkenin başlangıçta hangi tarikata bağlı olduğu kesinlikle tesbit edilememiştir. Daha sonraki yıllarda Halvetiyye'ye, 1710'dan itibaren de Kādiriyye'ye intikal ettiği bilinmektedir.

Tekke, Abdal Yâkub Dede tarafından XVII. yüzyılın ortalarında, bugünkü Hekimoğlu Ali Paşa Camii şadırvanının bulunduğu yerde kurulmuştur; mimarî özellikleri hakkında bilgi bulunmamaktadır. Sadrazam Hekimoğlu Ali Paşa (ö. 1758), külliyesini inşa ettirirken bu ilk tekkeyi yıktırarak biraz ilerisinde yenisini yaptırmıştır (1748). Bugün ayakta duran bu ikinci tekkedir. İnşaat sırasında, biri ilk tekkenin hazîresinde gömülü olan Abdal Yâkub Dede ile haleflerine, diğeri de Ali Paşa ve aile fertlerine ait olmak üzere iki bölümlü bir türbe yapılmıştır. İkinci tekke, muhtemelen küçük fakat bağımsız bir yapı olan ilk tekkeden farklı ve daha şümullü bir şekilde inşa edilmiş, fakat Hekimoğlu Ali Paşa Külliyesi'nin bir parçası durumunda kalmıştır. Nitekim derviş hücreleri, harem, selâmlık, mutfak ve hamam bölümlerini ihtiva etmesine rağmen müstakil tevhidhanesinin bulunmadığı dikkati çekmekte ve âyinlerin, külliyenin merkezini oluşturan camide icra edildiği anlaşılmaktadır. Ahşap olan harem ve selâmlık bölümlerinin XIX. yüzyılın ikinci yarısında yenilendikleri belli olmaktadır. Bütün bölümleriyle bugüne intikal edebilmiş olan Abdal Yâkub Tekkesi'nin harap durumdaki mutfak ve hamamı hariç, diğer kısımları halen mesken olarak kullanılmaktadır.

Abdal Yâkub Tekkesi

Tekkeyi teşkil eden unsurlardan derviş hücreleri, ortadan doğu-batı istikametinde uzanan bir kitle içinde sıralanmaktadır. Sayıları beş olan bu hücrelerin duvarları moloz taş ve tuğla ile örülmüş, üzerleri de aynı istikamette giden ve ahşap çatı ile gizlenen basık bir beşik tonozla örtülmüştür. Bu hücreler dizisinin batı ucunda meydan odası, taamhâne veya mihmanhâne olması muhtemel, nisbeten büyükçe ve üzeri doğrudan ahşap çatıyla örtülü bir mekân yer almaktadır. Pencereleri, ocakları ve dolap nişleri bulunan bu yapıların kuzey cephesinde ahşap direklere oturan, zemini arnavut kaldırımı döşeli bir sundurma uzanmakta ve kapılar buraya açılmaktadır. Hücrelerin doğu ucunda ise alelâde bir ahşap mesken niteliğinde olan iki katlı harem ve selâmlık bölümleri bulunmaktadır. Bu grubun kuzeyinde, birbirine bitişik mutfak ve hamam yer almaktadır. Kare planlı mutfağın duvarları bir sıra kesme taş, iki sıra tuğla ile örülmüş, üzeri de içeriden sivri tromplara, dışarıdan sekizgen kasnağa oturan kurşun kaplı bir kubbe ile örtülmüştür. Bir sıra tuğladan örülmüş ince duvarlı ve beşik tonozlu tek mekândan ibaret, küçük bir halvet görünümündeki hamam, mutfağın güneybatı köşesinde yer almaktadır. Hamamla mutfak ocağının arasında, içinde su kazanının durduğu bölme bulunmakta ve bundan ocağın aynı zamanda hamam külhanı olarak da kullanıldığı anlaşılmaktadır. Türk-İslâm mimarîsinde pek az karşılaşılan bu mutfak-hamam terkibi, Abdal Yâkub Tekkesi'nin en dikkate değer mimarî özelliğini teşkil etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, İstanbul 1281, I, 81-85; *Âsitâne Tekkeleri*, s. 3; Hacı İsmâil Beyzâde Osman Bey, *Mecmûa-i Cevâmi'*, İstanbul 1304, I, 44-45; Bandırmalızâde, *Mecmûa-i Tekâyâ*, İstanbul 1307, s. 4; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1962, I, 69-70; Zakir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ*, s. 10; R. Ekrem Koçu, "Abdal Yakub Tekkesi", *İst. A*, I, 16-17.

 M. Baha Tanman

ABDÂN el-AHVÂZÎ

(عبدان الاهوازى)

Ebû Muhammed Abdullāh b. Ahmed b. Mûsâ el-Ahvâzî el-Cevâlîkī (ö. 306/918)

Hadis hâfızı.

"Çuval dokuyan" veya "çuval satan" anlamındaki Cevâlîkī nisbesini ve bazı kaynaklarda görülen el-Kādî unvanını hangi sebeplerle aldığı bilinmemektedir. Daha çok Abdân lakabıyla tanınan Abdullah b. Ahmed'in hayatı ve yetişme tarzı hakkında fazla bilgi yoktur. Ahvaz yakınlarında bir ordugâh şehri olarak kurulan, bugün ise sadece kalıntıları bulunan Asker Mükrem'de oturduğu için Ahvâzî, bazan da Askerî nisbeleriyle anılmıştır. Hicaz, Şam, Mısır ve Irak

ilim muhitlerini dolaşarak Ebû Şeybe, Osman b. Ebû Şeybe, Halîfe b. Hayyât ve Bündâr gibi devrinin meşhur muhaddislerinden hadis tahsil etti. İbn Asâkir'in kaydettiğine göre bu maksatla Dımaşk'a gitti (854) ve Ebû Zür'a ed-Dımaşkī'den hadis okudu. Kendisinden de İbn Kāni', Taberânî, Ebû Bekir el-İsmâilî, Hamza el-Kinânî hadis rivayet etmişlerdir. Abdân'dan hadis tahsil eden Ebû Ali en-Nîsâbûrî, Abdân'ın yüz bin hadisi ezbere bildiğini ve hocaları içinde onun kadar çok hadis ezberleyen bir başkasını görmediğini söyler. Bilmediği hadisleri öğrenmek ve bilhassa "âlî isnad" elde etmek için gayret sarfeden Abdân el-Ahvâzî, tâbiî Eyyûb es-Sahtiyânî'nin hadislerini âlî isnad ile rivayet etmek maksadıyla, on sekiz defa Basra'ya gitmiştir. Asker Mükrem'de Abdân'dan hadis dinlediğini söyleyen Ebû Hâtim el-Büstî de onun hadis rivayeti konusunda çok titiz davrandığını ifade eder.

Abdân'ın hadis rivayetinde zaman zaman yanıldığı (bk. VEHİM) ileri sürülmüştür. Ancak Zehebî, onun **sadûk*** bir hadis hâfızı olduğunu ve pek az yanıldığını belirtir; "hüccet" ve "allâme" diye övdüğü Abdân'ın çeşitli eserleri bulunduğunu, bunlardan üç cüzün kendisine âlî bir isnad ile ulaştığını kaydeder. Kettânî ise onun hadislerini toplayan bir ***Fevâid****inin bulunduğunu söyler.

Abdân el-Ahvâzî, doksan yaşlarında Asker Mükrem'de vefat etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hatîb, *Târîḫu Baġdâd*, Kahire 1349/1931 — Medine, ts. (el-Mektebetü's-Selefiyye), IX, 378-379; İbn Asâkir, *Târîḫu Dımaşḳ* (nşr. Şükrî Faysal), Dımaşk 1402/1982, III, 345-353; Zehebî, *Teẕkiretü'l-ḥuffâẓ*, Haydarâbâd 1375-77/1955-58 — Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), II, 688; a.mlf., *Aʿlâmü'n-nübelâʾ*, XIV, 168-173; Süyûtî, *Ṭabaḳātü'l-ḥuffâẓ* (nşr. Ali Muhammed Ömer), Kahire 1393/1973, s. 299; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstaṭrafe* (nşr. Muhammed el-Muntasır), Dımaşk 1383/1964, s. 96-97.

 M. Yaşar Kandemir

ABDÂN el-EZDÎ

(عبدان الازدى)

Ebû Abdirrahmân Abdullāh b. Osmân b. Cebele el-Ezdî (ö. 221/836)

Horasanlı hadis hâfızı.

Daha çok Abdân lakabıyla tanınan Abdullah b. Osman 145'te (762) doğdu. Genç yaşta hadis tahsiline başladı. Hocaları arasında babası Osman b. Cebele, Mâlik b. Enes, Abdullah b. Mübârek, Cerîr b. Abdülhamîd gibi muhaddisler bulunmaktadır. Abdullah b. Mübârek'in bütün kitaplarını kendi hattıyla yazmış ve Buhârî bizzat ondan yüz on hadis rivayet etmiştir. Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî ise başkaları vasıtasıyla kendisinden birçok hadis nakletmişlerdir. İbn Hibbân'ın **sika*** kabul ettiği Abdân'ı Ahmed b. Hanbel, "Horasan'da hadis almak için ayağına gidilecek tek muhaddis" diye övmüştür. Abdân bir ara Cüzcân kadılığına tayin edilmişse de kısa bir müddet sonra affını dileyerek bu görevden ayrılmıştır. Çok cömert olan Abdân'ın hayatı boyunca bir milyon dirhem sadaka dağıttığı rivayet edilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Zehebî, *Teẕkiretü'l-ḥuffâẓ*, Haydarâbâd 1375-77/1955-58, I, 401; a.mlf., *Aʿlâmü'n-nübelâʾ*, X, 270-272; İbn Hacer, *Tehẕîbü't-Tehẕîb*, V, 313-314; İbnü'l-İmâd, *Şeẕerâtü'ẕ-ẕeheb*, Kahire 1350-51, II, 49.

 Talât Koçyiğit

ABDÂN el-MERVEZÎ

(عبدان المروزى)

Ebû Muhammed Abdullāh b. Muhammed b. Îsâ el-Mervezî (ö. 293/906)

Muhaddis, Şâfiî fakihi.

Abdân diye şöhret bulduğu için birçok kaynakta Abdân b. Muhammed olarak zikredilen Abdullah, 220'de (835) Merv'de doğdu. Horasan bölgesi muhaddislerinden hadis tahsil ettikten sonra Irak ve Hicaz'a gitti; orada da Kuteybe b. Saîd, Ali b. Hucr, Ebû Küreyb gibi âlimlerden hadis okudu. Hicaz'dan Mısır'a geçerek İmam Şâfiî'nin talebelerinden Şâfiî fıkhını öğrendi ve daha sonra memleketine döndü. Muhaddis ve fakih Ahmed b. Seyyâr'dan (ö. 268/881) sonra Horasan bölgesinde Şâfiî mezhebini yayan ikinci kişi oldu. İbn Seyyâr'ın ölümünü takip eden yıllarda Şâfiîler'in çeşitli konularda karşılaştıkları meseleler için baş vurdukları yegâne âlim o idi. Yahyâ b. Muhammed el-Anberî, Ebû Ahmed el-Assâî ve Ebü'l-Kāsım et-Taberî gibi devrin tanınmış âlimleri onun talebesi olmuştur. Merv'de vefat etti.

Yüz cüzden meydana gelen *Kitâbü'l-Maʿrife* adlı eseri, ashabın hayatını ve rivayetlerini tanıtan temel kaynaklardandır. İbn Hacer'in *el-İṣâbe*'de sık sık atıfta bulunduğu bu eser günümüze ulaşmamıştır. Kaynaklarda Abdân'ın *Kitâbü'l-Muvaṭṭaʾ* adlı başka bir eseri de zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hatîb, *Târîḫu Baġdâd*, Kahire 1349/1931, XI, 135; Zehebî, *Teẕkiretü'l-ḥuffâẓ*, Haydarâbâd 1375-77/1955-58, II, 687-688; a.mlf., *Aʿlâmü'n-nübelâʾ*, XIV, 13-14; Sübkî, *Ṭabaḳātü'ş-Şâfiʿiyye* (nşr. Mahmûd Muhammed et-Tanâhî-Abdülfettâh Muhammed el-Hulv), Kahire 1383-96/1964-76, II, 297-298; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstaṭrafe* (nşr. Muhammed el-Muntasır), Dımaşk 1383/1964, s. 126-127; *Hediyyetü'l-ʿârifîn*, I, 442; *Îżâhu'l-meknûn*, II, 334.

 Ali Yardım

ÂBDÂR

(آبدار)

(bk. TAŞTDÂR).

ABDELÎ

(عبدلى)

Güney Arabistan'da Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin federe üyesi Lehic'de yaşayan halka verilen ad

(bk. LEHİC).

ABDERÎ, Ebû Abdullah

(ابو عبدالله العبدرى)

(bk. İBNÜ'L-HÂC el-ABDERÎ).

ABDERÎ, Ebû Muhammed

(ابو محمد العبدرى)

Ebû Muhammed Muhammed b. Muhammed b. Alî el-Abderî el-Hâhî (الحاحى).

***er-Risâletü'l-Maġribiyye* adlı seyahatnamesiyle meşhur VII. (XII.) yüzyıl müellifi.**

Abderî nisbesini Kureyşîler'den Abdü'd-Dâr b. Kusayy'ın soyundan geldiği için, el-Hâhî nisbesini ise Mağrib'de Hâhâ bölgesinde oturduğu için almıştır. Hayatı hakkında, seyahatnamesinden çıkarılabilenler dışında bilgi yok gibidir. Taşıdıkları isim benzerliğinden, yaşadıkları zaman ve bölge yakınlığından dolayı başka şahsiyetlerle karıştırıldığı da görülmektedir. Aslen Belensiyeli (Valencia) olduğu rivayet edilir. Ne zaman doğduğu, hatta vefat tarihi dahi